

Landskap: Öland Upptecknat av: Lage Nilsson
 Härad: Stöckleby m. fl. Adress: Gårdby
 Socken: Gårdby N. Stöckleby m. fl. Berättat av: Olika personer, angivna
 m.m. i samlingen.
 Uppteckningsår: 1934 Född år i

	S i d.
Uppteckningen rör Offra till idegran vid sjukdom.	2-4.
Betalning för slätterhjälp	6.
"Stopparen" gick i gårdarna och gjorde skor.	8-9.
Kasta sitt vatten vid sjukdom	13-14.
Swalkälla, - att vattna kväk i.	15-16.
Läsa bort tandvärk vid swalkälla.	17.
Medel mot "frösor"	17-18.
Skjuta över folk vid sjukdomar.	18-20.
Swinnan påg i källan vem hon gar offret till.	20-21.
Petter - Magnusson" bokade ombett.	21-22.
Fisketur.	23

	sid.
Fax man över ett stort vatten, - ju från ledsamheten.	25.
Läsa över ombrett.	26-27
Skam som kunde bota ombrett.	27-28.
"Stup-Kull" - namn på kvinnan på grund av hennes ställning ö. gång.	28.
Skam, - troll.	28-30.
Kammsdagshyllningar, - tavlor med teck ö blommor.	36, 40-41.
Skam troddes ha fått symboler genom vägel utloft.	38-39.
Kammsdagsrusar.	39-41.
Besatt av en ond anda.	42-43.
Hösinredning.	44.

4875

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Till min lärare
Carl Wilhelm von Sydow
i Lund.

Väster ut ifrån Öra Flebäck, där Öst-

1

Skriv endast på denna sida!

46 sid.

Väster ut från Örnåskädet,

1375
där östra Landsvägen stryker fram, ligger Landborjen
som ett sammanhängande stort grusfält, och
där växte det för - jag kan inte säga var, men
där växte en ensam idgran.

Ol.
Nörköpings hd
N. Nörköpings bn
1934

Köpt Lage Nilsson
ber. Morfaders

I Sjölebäck är barnträden sällsynta. När jag
var barn, hade jag så roligt av att veta om hur
många som fallarna och granarna var, och jag
fick dem till fem stycken då. Sedan har jag upp-
räknat en och annan dessutom, men jag tror i al-
la fall, att om en bara bortser från en liten
planterad dunge på Axel Nilssons "Västerhågne",
så skall de nog inte än gå upp till en halv fog.

Och, antingen det nu är för att den var
liksom en uppenbarelse ur en annan värld,
eller det bara var för att den stod så bra till,
så hade idgranen där uppe på Landborjen
blivit helig och folk offrade till den vid sjuk-
domsfall.

Stopperskan hade ett barn, som blev sjuk.

2

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

Offra till ide-
gran vid sjukdom.

4375
Han satt ute på backen och lekte, och där träffade
han ut för nånting. Då så tog Stopperskan poj-
ken, och hon gick bort till en kätting i Gröby med By i Möckleby om.
honom. Det var antagligen Petter Magnusson, som
hon gick te. Nåja, den där kättingen hon gav henne
rådet att offra vid idgranen. När Stopperskan
gick hem, så hade hon att gå förbi granen, och
hon la ner sitt offer, när hon kom fram. Men
då, när hon gick på vägen så såg hon ett frun-
timmer, som gick lite före henne, och hon tänkte
ändå, när hon såg den där damen, att om hon
kom fatt henne, så hade hon kunnat hjälpa henne
att bära pojken. Vid idgranen försvann frun-
timret. Stopperskan såg henne aldrig mer, och
av det hade de för sig att hon skulle väl ha
någon samhörighet med granen. Stopperskan
hon trodde att det var den, som skulle ha det
där som hon skulle offra. Den uppfattningen
hade hon.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

3

4375.

Den här Stopperskan, jag skriver om, det var naturligtvis Stopparens hustru. Hon hette Ann-Mari, och Stopparen han var skomakare, och jick ikring och jorde sko. De bodde på Övra Ålebäck Malm, i den platsen, som Emma Andersson har nu - Grönalund.

Malmstälлена i Ålebäck ligger oppe vid Landsvägen, mitt för byn. Vi går förbi där, när vi går åt utmarken, och vi har nu för tiden en vanlig körväg det hållet också. Nu ska jag skriva så att du förstår vilken väg som Stopperskan hade att gå med barnet. Jo, hon skulle bara se sig av rakt bortöver Landborjen mot norr. Då kom hon till Dörby, och sen hade hon samma väg tillbaka. På Blåsingarnas Landborj är det just nu rätt fin fallskog, men den är planterad, och det fanns inte något skogaktigt där den tiden Stopperskan levde. Där måtte ha varit ett oavbrutet öde fält.

4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

Stora gräshoppor slår opp framför fötterna på en, då en går där opp, och de surrar och svänger sej iväg en bit över det stubbiga gräset.

Om Stopparen, den som Stopperskan var gift med, står här nu att läsa att han var skomakare. Det är så det; vi vet också att han var född i en liten plats väster om Landsvägen. De bodde då lilla västra vägen, inom på Fläckarnas utmark, där i hörnet av Gårdby muren. Men så dog hans far, och änkan flyttade och byggde på den här Emmas tomt. Där är hus nu med, fast de är andra än när Stopparens bodde där. Helt och hållet! På den tiden, så var där först en liten låg stuga till att bo i; sen var det Stopparen, som byggde om där, och byggde opp en liten byggning. Han hade en liten lada där också, när han kom sej igång, med loge och två golv. Stopparen ha-

4375

de två kor ibland om vintrarna, och så hade han häst. Nu hade han den där korvan, som platsen stod på, där han var född; sen hade han också en korva på Blåsingarnas, alldeles norr om Blåsingmuren på Petter-Larses gård. Han var en duktig slätterkar, och var borta och slog mycket, och han fjänte sej mycket hö. Om somrarna hade han aldrig mer än en ko.

Med betalningen för slätterjälpe fick de för till så att slätterkararna fick ha en bit, som man bäst kom överens om. När Stopparen slog hö på vår gård, hade han en bit nere i Berket. Dom här ångarna norr om Jalsgatan, nere i Berket, var inte vana att bli betade för - för en 60 - 70 år sen. De slog hela ångarna. Skog var där inte då, som nu. Vebuskar växte där, och lite frädplantor - lite askar. Och sen jungmassor. Yungen har helt och hållet gått ut sej. Men björk har där

6

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

Blåsingmuren
 Stopparen
 Gården, Jalsgatan
 1908

4375
blivit. Min far lät hugga 43 famnar ved i den
här ången i förfjöl.

Ången går ifrån Jalsgatan och norrut till
Blåsingmuren. Den är rätt lång och inte just
bred. Mitt på ången hade smen en ribba
tvärs över, och på samma sätt hade andra
personer sina hörivor. Ismakaren hade en
ribba, som han fick börja för att han gjorde
sko. Men skräddaren, han hade sin höriv i
Västerhägnet.

En skräddare var här som hette Karl
Lindström. Han bodde i Ullevi. Och så var här
en som hette Wickström. Han hade hö i Väster-
hägnet. Det var på västra sidan om det här
stora dragdikedet, och uppåt åkern till. Men å-
kern gick inte så långt ner mot öster då som
nu. Då var det inte lite surt i Västerhägns-
ängarna.

Jag borde helst återvända till att skriva

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

4375
om Stopparen. Han var ibland annat, som
han strävade med, båtsman i elva år, men
så blev han missnöjd med det, så han krång-
lade så med att han fick avsked. Det kom på
att här var en präst som hette Lagerström;
då skulle mycke folk bli gudfruktiga, och Stop-
paren var också med bland dem. Och där i
Karlskrona, där båtsmännen var, där levde de
ett ogudaktigt liv, och det ville han inte va-
red om.

Genjick Stopparen i gårdarna och jorde sko.
Hemma jorde han sällan något par. Så brukade
han också sjön och hade båt vid Nedra Ål-
bäck Bor. De höll sej där, alla Ålbäckborna som
fiskade. Vid Skäret, där som Ragnar Nilsson
har sin sjöbod nu, var det aldrig någon båt
för.

När Stopparen var här i byn och jorde
sko, så gick han hem om kvällarna, men sko-

4375
makarpojkar, som han hade med sej, de stannade på stället om nätterna. Ibland hade han tre och ibland två jesäller.

De sista åren hade Stopparen det rätt så bra på så sätt att han hade en son, som skickade hem pengar till honom. Tjugo barn hade Stopparens, två pojkar och två flickor.

Stopperstean var ifrån Torp. Hon hade varit hemma på den västra sidan om vägen, mitt emot Inkears, och där hade hon en styvfar, som hette Old-Lars. Hon dog före Stopparen, vid slutet på 1800-talet.

Stopparen dog på Algutsrum Backe, hos sin dotter Hanna, hon som bor i Hönstorp nu. Han dog 1909 och begravdes där före julafton 1909.

Ja, Hanna, hon kom dit till Algutsrum för att tjäna, och den första platsen hon hade var väl i Prästgården. Sen blev hon gift med

4375
en inhysspojke på Malmen. Jord skulle de
läsa att ha också. Sen sålde de sen. De hade
kvarn och en liten stuga. Isak Nilsson
hette Hannas kar. Han var möllare. Med
det så gick det bra för dem. Han var åt
Stockholm också - och de fick det bra. Han-
na lever än och hon bor hos sin dotter och
svärson i Flonstorp. Flon är över 80 år gammal,
så hon har legat i några år.

Nu har jag beskrivit det här, så som jag
känner till det själv och så som min mor och
min morfar har talat om det. Om idgranen
och vad som hörde dit, har mor berättat; om
Stopparen och hur han hade det, vet jag jän-
om morfar. I det jag skrivit om Stoppares
har jag långa stycken utefter följt morfars
framställning ordagrant.

Jag skall nu skriva om några andra
människor, som också de bodde på Östra Flon-

bäck Malm, och jag följer i huvudsak anteckningar,
som jag gjort efter morfars.

Mått-Sara var syster till Mått-Lassen. Hon
blev gift med "en stor gubbe, a de bögod op sa a stäv-
kult da op i nêluzgata."

När hon var hemma och var gift, så var
hon svagsint någon gång. De sa att hon hade en
ond ande i sej.

De bodde i Måttplassen, och Sara var Lars-
Pers Lottas faster. Måttstället, som Albert Nils-
sons har nu, det ligger som närmsta grannställe
te Emma Anderssons Grönalund - där Stoppa-
nes bodde.

Men den här Måttsläkten bodde från det
första, som jag har fått veta nånting om dem,
vid Jalsgatan, öster om Bygatan. Bygatan
går i norr och söder, längs med Flébäck lador,
och Jalsgatan går österut, till sjön, ifrån By-
gatan.

4375

Det var Mätten; och Måtta, som ska ha vatt
en kry och rask kätting. Honom Mätten var det
just ingenting med "men möta ho sät fat i
mötön." Han fick gå borta ilag med snickare
och lära sej att snicka lite. Och så skulle han
va en duktig sjöbrukare. Min morfar minns
varken Mätten än Måtta, som ska ha haft
sitt hem där vid Yalsgatan - vid Yalsgrinden.

Mått-Lass, Måttes son, Lars Persson, ha-
de två döttrar, som levde länge där oppe på
Måttplatsen, och blev gamla, och dom minns
jag själv. Måttgräbba, sa vi. Det var Tia
och Lotta det. Det var ejäntligen inte så färligt
med dem "det var bara det att när de blev opp-
växna, så gick de och inbillade sej att de skulle
bli gifta." De blev inte gifta.

Om Måttgräbba hörde jag att "de va int
aitan at de had lit fet fo sa "men det var de-
ras farmor, som hade ufförligt häxeri för sej. "Ja

12

4375
äro på om ja int ha höot af ha hēt ed äv. "Det var
Matta det.

Glennes häxeri var inte så särskilt ändå,
kanske "antän no mū mōo ble huk" - jag ebe-
rar nu morfars ord. "Annaf än när min mor
blev sjuk - de höl se vēt chōp lit - a ne ho
kom ut om mōon sa skäl ho ut a kät sit
vāt n, a de va ho vān a jōo på gäon va som
hälst, men den dās mōon, "då gre hon ut i
fomben som hastigast, och sen" la ho dō huk,
sa de hölt på a rō hal her." Då var hon 24
år. Det var innan hon blev gift. Hon blev väl
inte gift förrän hon var 32 år. Nu kan en
undra på, varför flickan skulle ut i fomben
och pissa, men "de skäl berō på at de da
utlagot la den da hukedomon, at de skäl ha
on dräykraft; liksom den önds skäl stäl
om lit. sadan insekt had de" - Hon tänkte
på ingenting, utan kom ut i fomben. - "sen då

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13

13

4375
konsto had de fössa för, se. När som nu den här
flickan - Maria kette hon föreshen, hade blivit så
där förskräckligt sjuk, "da va de te a op äto möta,
a ha häd lit hekseri fössa. ha hagod a födot sl-
gola," och trollade så gott hon kunde.

En annan gång då var de åt Kalmar, dom
där bägge, Mätta och Mari, och då hade de en
gammal utresen häst, som de knappt höll på
att ta sej hem med, och den hade de för sej att
han var fördärvad, och Mätta skulle dottra
om den, "men de hade inke förstånd om att
den skulle ha föda inke."

Det har varit roligt att skriva några si-
dor till Mättfolkets historia. De hade aldrig
mycke egendom, och under en lång följd av
år, var det som medlemmar av den släkten
jick här i byn och arbetade hos bönderna
här.

Nu skall jag börja på ett nytt kapitel -

24

Skriv endast på denna sida!

LUNDS-UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14

Med. L. S. J. Nilsson

Olund
hövstads m. fl.
Gårdar i Hövstads m. fl.
1904

4375

eller vad jag skall kalla det, och jag skall i det skriva om svallkällor och om vad sådana kan vara för nytta.

Det finns nämligen en sorts källor som är svallkällor; i Fålebäck ha vi ett par, se.

En är på Bergkristes lott vid stigen, som vi går till Nedra Fålebäck. Old. Jöss satte på sin tid en tunn omkringning den, som är upprustnad nu, förstås.

På Lindgrenas lott i Järmasen är det en brunn av samma slag också. Det är så gott vatten i den, så att när vi är ute om somrarna - i hövårstiden brukar det mest vara, som att det faller på - då brukar vi gå till Lindgrenas brunn och dricka, om vi rätt skulle få gå över ett par lotter.

U. Västerhåget är det en svallkälla på Axel Nilssons lott, men den har inte någon betydelse med sig nu. Jag kan inte veta an-

15

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

4375
nat äm, att den är järnväkt. En gång i tiden så
hade folket den te att vattna kräk i. "Vi har
alltid haft beteskräk på de där bitarna; men
sen när "den de stäk ant-jän-fia, ne ha
häd gäon," tog hon "a fylrd den me kräko."

Ant. Jan. Fia hade Anderiasgården, den
som Bäckström bor på nu. Bäckström har
hälften av Anderiasgården och bor på den.
Axel Nilsson har den andra hälften - $\frac{3}{32}$
månad - och bland det Axel står om är "Väs-
terhägnet. Hon hade säkert inte stor nytta
själv heller av att hon fick fylla brunnen
med koskit, för hon hade kräk därpå hon
med, som drack vatten "men de' brydde hon
sej inte om, bara hon fick göra illa." Antag-
ligen var det väl så att hon lyckte att alla
de där kräken och människorna som gick
på hennes äng, de trampade ner betet. Så
allt har sin anledning om en rätt så inte

vet om den.

En kätting var vid en svallkälla och läste bort landvärk, en annan var vid en annan i anledning av annat. Vid svallkällorna här i byn, vet jag inte att de var och offrade just, men kan väl hända att de gjorde det, någon gång, någon enstaka.

Det var svårt att ha frösa och många var det som fick den.

"den som häd frösa, han ska å se någla ba på häno å föts, å de sät han v of äg, å de sät de en myrostak, å na myra häd åtop ägot, da skal han va fri från frösa." En fog alltså ett litet hål i era ändan på ägget, så att en fick nagelbitarna ner i det, och sen hade man att ställa ägget på den andra ändan i myrostacken. Myrorna åt ur det.

"ha va en fjärestyrke ha i byn, å han jik å äod - han jik å äod bräa. å no ha

4375
börjd, på a kôm, na han fröod a han frän od st,
da stäld han sa ve älobent a swö: i da skä
du int la käl ma; häuzo ma, frös int han
la han för käl, da fran älot a all chöp." Den
här pojken han var Lars-Danjelses son i
Norgården Johan hette han.

Efter frösan fick de en "fälv fibo", men de va en
söt öksa som de källd fo dödsfrosa; da kan de frys la
de dö"

Vid sjukdomar av olika slag, så sköt de också ö-
ver folk, Det gick för sej med krut, eller också på
ett annat sätt.

"vi häd en nökel, som vi had fil st kol i, lit
ifran nizon, a den läd od vi me kräd." Sen skulle
de hålla det där över den där sjuka stackaren,
och lärde på. De höll en svavelträd till krut-
let i hålet, för att få fyr på det. Se, eldstic-
kor det hade de inte, när de höll på som mest
med skjutningen, utan svavelträd det var

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18

Stjunta öm folk
vid sjukdomar.

18

4375
det bästa de hade. Innars så lände de också myc-
ke med såna här oppbrända traser, och det gne
de te varandra i gårdarna och lånade. - "de
va te füt skärpt de."

Man sköt löst också. De "füt ed i de ha
stoo spisa de häd." "I de här stora öppna spi-
sarna. Då skulle de ha nio sorters trä. Dom la
de ut i spisen. Sen var de där "a nätlöd a
löst." Blind-Henrik kunde sånt där. Det dog
inte för vem som hälsat att skjuta, utan de
skulle va en som hade haft den sjukdomen
mycket svårt själt. "Oll-Yöss där borta och
Lass-Lassen, de var sådana där skyttar."

"Lass-Lassen hade vår gamla nyckel att
skjuta med, och den hade han så länge så att
skottet höll på att gå opp i näsan på honom."
Oll-Yöss han hade en pistol. Han stod och
dröjde och väntade över den där sjuka, när
han skulle skjuta. "Ja' lär inte få det te gå, sa

han, och så där. Sen när ⁴³⁷⁵skottet smäll av, så blev
de så rädda så att de hoppade, och värken
flög förstås ut.

Ytt bestämt fall, när en kätting var vid en
svallkälla och offerade, så är det till att börja
med så, att hon går ju i ärende åt en annan
och det är inte hon själv som har värken. Det
dög inte för vem som hälet att gå och offra,
utan det skulle va en särskilt "vækt männsk,
som juk sana ödo." Det här kan knappt ha
hänt i Gårdby socken, utan snarare i Möckle-
by. Kättingen var sta i det där ärendet och sen
har hon talat om för sin patient, att hon sett
honom i källan, som hon gav offret till. 'Han
ville inte järna fram, men han var kungen att
visa sej' - hade kättingen sagt, och då han uppen-
barade sej, så var han 'blå som en aloe.' Det
var alldeles förskräckligt!

"min fästoman, en ærrig i lözrät, den da

4375
töki ant-jóns "han sa, att "de va fjárza, som va
bla i barmen."

Det kan nog va så sant det, att silverpengar
lyser lite blått. Kanke hon behöll dem i stål-
let för att kasta dem i källan.

Här vill jag nu skriva ut, att alla citaten,
som jag haft tillä till, de är jorda efter min mor-
far, och hans namn är August Andersson. Den
som läser det här kan förvilla sej, med att tro
att det var min fasterman och dylikt; för den
skull har jag velat skriva detta, för att du
skall få veta, att det som stod inom anförings-
tecken, var inte mitt.

När jag skrev om Stopperskan och hur
som hon jick bort te Dörby med barnet, så
nämnde jag en människa som hette Petter-
Magnusson. Hon var också doktor och bota-
de min moster Hilma, som är i Amerika
för ormbett en gång. Det var innan moster

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21

Ormbett.

21

4375
hade gått och läst - om hon kunde vara 12 år eller
så där närling. Hon blev biten av en orm i
främsta ängen, och Petter-Magnusson var här
och läste över henne. Min mor, som är yngre
än moster Hilma, var barn. Hon minns så
mycket av tillställningen som att Hilma låg
i en säng i köket. Det var en ståndsäng då
där, ungefär där som dörren till fristen är
nu. Kärrgen läste sitt. Hilma låg en tid - rätt
länge, till sängs; men bättre blev hon. Benet
hade en del blå brokor sen. Det hade det så
länge hon var i Svärje, och det här det väl
än. Hilma reste till Amerika 1887 och hon
fyllde 21 år i Castle Garden. Sen har hon varit
där ute, och har inte varit här sen hon reste. Hon
är 67-68 år gammal. Hennes man var Johan
Pettersson. Hon är änka och bor i Boulder, Mont.
ana.

Petter-Magnusson bodde i Dörby, i den

22

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

22

4375
platsen som Johannes-Alfred har, bredvid
Mattins. Johannes-Alfred är från Hagby och
han köpte av Petter-Magnus-Lass, som var
Petter-Magnuses son. Det är en tid sedan
Petter-Magnuses levde, men den är inte läng-
re i alla fall, än att min far, som var dörby-
bo, han var med gubben ute och fiskade. Det
var innan far hade gått och läst. De drog torst,
och fick fiske bägge. Då far fick upp den första
fisken, så sa Petter Magnus till honom att den
skulle han märka, och så skulle han äta upp
den själv. Det här var första gången som
far var ute och fiskade. Petter-Magnus räck-
te honom en fällkniv och far skar fisken
vid skjärten. Om det skulle han få tur, det
antar jag. Petter-Magnus höll på en stund,
sen gick de i land och gick hem. Far fick
de fiskarna, som han dragit upp, och sen
därtill några fler av Petter-Magnus, som

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

23

Fiske.
få tur

23

Skriv endast på denna sida!

han skulle ha med ⁴³⁷⁵ sej hem till farfars från
honom.

Petter. Magnus-Lass var alltid gift. Han
hade av den sortens talanger, att han kunde
utföra en hel hoper fruntimmerssyslor. I
Bostorp ska han ha gått mycket borta och ar-
betat; tvättade, skurade golv, bakade och
diskade i kalas. Mor säger att han var
ovanligt rapp med att diska, så när de ha-
de just slutat att äta på en Gjudning och
sen kom ut i köket, så höll han på med
de sista tallrikarna, och var strax färdig
med dem, och satte fram åt dem som skulle
äta i köket. I Amerika hade han också
såna där fruntimmersarbeten och arbetade
på hotell och saloner, för han var i Ameri-
ka ett slag.

Med Petter. Magnus-Lass var det lide
mystiskt. Det är säkert! Men jag vill pre-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

24

24

1975
cis inte gå in på det riktigt. Han gick i sömnen ett slag.
Det var en ung kar där, som slog upp med sin
fästmö då, och han blev förtrollad, så han måste
gå i sömnen. Lars-Petter och han var goda vänner,
och Lars-Petter kunde lite konst; han tog bort det
där eländet, men då fick han åkomman själv,
så han steg upp och gick ut naken om nätterna.
Han som hade haft fästmon, och som det var
så olyckligt för ett slag, han kom till Amerika
sen. Där skickade han hem pengar till Petter-
Magnus-Lass så att han kom ut också, för de
säjer att när de far över ett stort vatten, så
ska de bli fria från ledsamheter. Lars-Petter
kom tillbaka sen och var bra. Hans riktiga
namn var Lars-Petter Pettersson. Blom-
sterlassen kallades han också, för han till-
verkade pappersblommor. Hans mor var
Petter-Magnusan. Hon blev gammal och
var visst blind de sista åren.

25

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

25

Formeln, som Petter¹³⁷⁵-Magnusa lärde ö-
ver min mosters ormbett kette:

'Gozfrü marü dan räs,
gik på väjon dan bré;
da möt ho ormon dan lé.
a da häd ho int ant an si nököskenüp
a slo lö'n me.'

Med det slog hon kill på benet med två nyck-
lar, som hon hade i handen. Det var vår för-
stugnyckel och nyckeln till hennes ytterdörr.
Så muttlade hon också en vers, som ingen
har hört. Hon läste sina ord - om och om
ijän, i en god stund. Oppom bettet band
hon ett silkeskläde om benet.

Det sägs att barnvett ska va mottagligt
för helbräjdajörelseformeln. Om ett barn, som
är kvar i döpnelsenåden, kommer att lära
sej vad som de läser, så kan det bota sjuka
sen, med tiden. Så var det med Petter-Mag-

4375
nusan. Hon hade hört någon läsa, när hon var
litet, och då var det en annan, som sa till
henne: 'La våg på de där, du, bän, de kan du
ha nytta!'

Fäst det ska va så att det kan finnas
sant, som den ene eller andra inte står på.
Petter. Magnusa sa också, när hon var här:
'Om det inte hjälper, sa hon, då skulle de fara
efter någon annan, som hon nämnde, i
hennes släkt, 'för då står jag inte på', men
då skulle han stå på. Men det hjälpte ju,
som vi vet.

Millson i Frösslunda, som vi säger - fast
han bor i Brunnby nu, sen han har över-
lämnat gården, han kan bota ormbett.
Han bodade kräk åt Frösslundarna, efter
vad Tilda Göransson i Gärdby vet om. Hon
har också haft gård i Frösslunda.

Om det kan hänga ihop med vartannat,

27

Skriv endast på denna sida!

vet inte jag, men *Willsone* kuster, gamla *Willsone*,
 var släkt med *Petter-Magnuses*. Den här *Stup-*
Kull var ju hennes moster, och *Stup-Kull* var,
 efter vad jag har hört *Petter-Magnuses* syster.

Stup-Kull hette *Ann-Mari*. Hon hade det
 där namnet, för hennes ställning och gång var
 sådan att hon gick hårt framåtutad, och för
 vart steg hon tog så såg det ut, som om hon skulle
 stå på näsan. Hon bodde oppe på *Skogen* - på
ellmarken - och gick borta och arbetade med en
 det ena och det andra. Hon tog upp råg. Till att
 breda dynga skulle hon va alldeles urstyv.

Det är en sak, som jag i ett par dar har
 tänkt att jag skulle ta med i de här anteck-
 ningarna, så fort som jag fick tillfälle, och
 den saken är det

«at no öskan fjoöd, sa va de of träl, som
 visod så på märka, a de va dom som så de
 deo, a vao görz som öska skrötod le, sa grén

de de lill färbeta mot blått." 4375

Ja, det är ord för ord så som min morfar har sagt. Yanteckningarna om Petter-Magnusens skrev jag på grundval av kunskaper jag fått genom far och mor. Nu skall jag i ett stycke framåt återje vad som morfar berättade igår, och jag kommer antagligen att begagna ett och annat citat.

När åskan kör, är det alltså folk som har sett ett froll springa i kring på backen och söka skydd. Det frollet ska liksom ha varit förskräckt för åskan.

"Se så de, a de fosto's de e ju sånuz," nämligen att det är en åskvigg, att "de e en öskvig, se de, a de söns ju mörja göro va den de vigen, va han fosto!" Här stod en gammal pil här i Algots font. Där slog åskan ner, och splittrade pilen precis.

"son had de lo säj, at om ju' do, da

skäl öskvigen kom upp! men om ⁴³⁷⁵hus-läs råd fot lev,
sa råd han låg rēda på dē, fo han skrev opp der. Ja,
Niss-Lars skrev opp när åskvigen for ner i pilen
där i Ålgots tomb, så hade han fått leva så länge
så skulle han väl ha gått dit och sett på, när den
kom upp ur jorden efter sju år.

Niss-Lars kom hit, ifrån Åkerby, tillsammans
med sin far, Lass-Lassen, som hade
köpt den gården, som nu är Ålgots Norgård.
Lass-Lassen var sockenskomakare från
Åkerby, och han var, först och främst, en
första klassens pratmakare. Han sa, att
de kokte i nör möt, sa han, "a åt i söö
möt" för se "da stäva deös stö, da jik get-
nadon mila nör a söö möt." Det var vid
Åkerby i Runsten socken.

Den köpte han gården här utav "Ant.
Pers, som bodde där opp på Rosek. Men
han skulle inte ha "Västerhägnet; men sen

va de så dant skrevet, så sen va de non som
 hysød op gæben at han skal ha althóp. a
 han søked ant-pæos; a han kót mé." Det var
 nog inte så roligt, eller billigt heller för Ant-
 Pers, och det var besynnligt att inte Ant-
 Pers - han hade två rysliga pojkar - det var
 besynnligt att de inte jorde av med Lass-
 Lassen, "men de jorde så mycke illa de
 kunde för honom, det jorde de."

Niss-Lars, han som skrev oppom åsk-
 riggen, var Lass-Lasses son. Han var gift
 med Lars-Antes dotter i Gårby. Han var
 systers till Niss-Lars, och Niss-Lars det var
 August Nilsson's far. August Nilsson han
 lever nu, och han bor i Gårby. Niss-
 Lars och så min morfars mor "de va
 fjörlö kasino."

Lars-Anta var mor te Ann-Stina,
 och te Niss-Lars, och te "al dom de bāna."

4375
Ann. Stin var Oll. Nissa i Östra Ålebäck. Ett av
mina barndomsminnen är från det när
det var auktion efter Oll. Niss, men Oll.
Nissa hon var död före Oll. Niss.

Min morfars morfars hette Lars-Pers.
Hans hustru hette Stina. "ho va vel nästan
föd ho i gåron. de kan ja int riktigt säj
man han las-pers han va från Åloy."
Min morfars mormor var gift två gånger.
"föst gången häd ho i fläk. de va bek-
strö ma i neds ålbek." Morfars mor,
som hette Maria - henne har det stått
att läsa om för i den här redogörelsen -
var i andra giftet. Hon hade också en
syster, Än-stin; "den stakon ho ble gift
me en fäti, i dörby."

Yag ska återvända se Lars-Pers, ho-
nom som va gift me Stina. Han var
från engård i Elleri, som fanns på Albert Will-

sons ödtomt. Det är knappt några hus på den gården nu, och Albert Nilsons har tomten. Det är gården näst Östergården. Lars-Anna i Gårdby och Lars Pers var syskon, så nu är vi framme så långt så vi vet hur som Niss-Lars och Mari var syskonbarn med varandra.

De där bägge syskonen i Ullvi, Lars-Anna, som kom till Gårdby och Lars-Pers, som kom hit, de hade en bror, som stannade kvar i Ullvi också, men han blev död tidigt, och hans hustru gifte om sig, så Erik-And i vår granngård var hennes son, och så en, som hette Lars-Petter "de op på utmarka" det var också hennes barn.

Niss-Lars - han som skrev om ästviggen - har intresserat mig. Han var tydlighvis folkminnesforskare.

Hans fullständiga namn var Nils Petter Larsson, och han kallades också för

Niss-Petter, eller Lass. ⁴³⁷⁵Lass-Nissen, efter sin far,
Lass-Lass.

Niss-Petter var till växten en jämnstor
kar. Han kunde allt med att resonera han
också, men så där förskräcklig i frubben som
far-sin var han inte. Morfar, som berättar
det nästa för oss om Niss-Petter säger att
"no han giftad sig, da jik ja i råtvasssköln."
Sen levde Niss-Lass och kärningen hans till-
sammans, och hade bondgård. De hade två
barn, som dog små bögge. Frun var Ann-
Stina, hon som blev gift med Oll-Niss sen;
för Niss-Petter blev sjuk, "a han jik ha
a fränd i flöd dō", och sen en sommar
så dog han.

Oll-Niss kom från Nora Näsby. Han
var bra mycke yngre än Ann-Stina. Han
var Ant-Olas bror, och bror te Lass-Niss,
som bodde här oppe på Malmen.

34

4375
Ant. Ola är Gottfred Anderssons mor, och
Walle farmor. Walle är min skolkamrat och
bänkkamrat i småskolan. Nu är vi fram-
me i rutiden.

Men Oll. Nisses hade inga barn. Och
om barnen, som Ann. Stina hade i första
jiftet med Niss. Lars, har jag ju skrivit
att de dog. Hon hade mycket svåra för-
lossningar, Ann. Stina, så att doktorn
var där. Det var något onyckigt ovanligt
på den tiden, då de bara hade en gammal
kärning här - som hette Albärjan - se barn-
morska. När doktorn var där den ena
gången, då ska han ha sagt, att om han
hade kommit en timme för så skulle bar-
net ha kunnat leva, och hade han kom-
mit en timme senare, så hade modern
också varit död.

Det var till en god del medan Lars.

35

Lasse bodde i Åkerby, ⁴³⁷⁵ som Lars-Lars-Nisse gjorde sina samlingar. Han var "en rita och en skrivare" och "han häd käl Olans förteckning."

Hans far kom hit till byn med god arbetskraft. De var åtminstone två vuxna gräbbar och en pojke; man kan tänka sej att när han kom till jordbruk, så blev det mindre både skrivet och ritat av Niss-Petter, och i synnerhet sen han fick sitt eget. De "göt od sit götbruk väl".

Han gjorde namnsdagshyllningar, såna här små tavlor med läx och blommor. Dem fick han lite betalt för, och sådana namnsdagshyllningar, satte de upp på dörren hos vännerna, på morgnarna så tidigt att det var innan namnsdags barnet hade stigit upp.

När de byggde om stugan en gång hos Niss-Peters, så var en del grejer insatta i förvar hos mina förfäder. Det var sådana där ritningar och skrivningar med bland dem.

Åkerby
Möckleby
Åkerby, Möckleby
1934

Skriv endast på denna sida!

Lasse Nilsson
Gästby
Här, av olika personer

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

36

Åkerby
Möckleby
1934
Lasse Nilsson
Gästby
Här, av olika personer

Miss Petter hade det i små ⁴³⁷⁵skåp, som gick att hänga
opp på väggarna, och morfar som var liten på
den tiden "la a så på de där, montra'."

"no öska sla nåo, da la ja i e song, som vr
häd ve, nör gåv oln, a la helt lågnt - häd bäs
läkt ma." Det var morfar det, som låg helt lungt i
sängen vid norra gaveln. Hans far satt vid ett
bord mitt i rummet. Det var i gamla byggning-
en. Han gamla gubben, som såg nerstaget
mäst, för det var lämligen rakt mitt ut framför
honom, han blev mycke uppskakad. Att åskan
alldeles slog ner på honom tyckte han, och han
kom upp från stolen och snurrade runt i rum-
met. De bodde i norra ändan på gamla bygg-
ningen. Ypilen som åskan slog ner i, hade
det suttit en skjura. Hon var död och låg
där. Pilen var uppristad och sonderfläckt.

Tiden för den här händelsen har jag in-
te kunnat komma riktigt på det klara med.

37

Morfar trov att han var ⁴³⁷⁵19 år, när det hände. Han
är född 1840, så efter det, så skulle det ha varit
1859. Men om det är sant att Niss-Lars aldrig
fick uppleva att åskviggan kom tillbaka ur
jorden igen, så ska han ha dött före 1866, och
det vet jag inte vad jag ska tro om, för jag har
hört att min moster Hilma ska ha varit med
på hans begravning. Hilma är första barnet i
den familjen, född den 23 april 1866.

Vid den begravningen ska hon nämligen
gått och dragit kull en stol över sej, så att
hon fick den ena lillfingern i kläm "da
fik ho et märk, som ho fik hä väl son tū"
och morfar trov, att om han "fiz si hen; a
häd ho unt de märket", då kunde han inte
känna henne igen.

Om Niss-Peters sjukdom har jag nys
skrivit att den var långsam. En del sa - i
enlighet med vad det var så vanligt då,

att det hade blivit utlagd⁴³⁷⁵, och så hade han av olyckshändelse häffat ut för det där utlägg- get, som annars inte var ämnad åt honom.

Där var en källa i Runstens Järde, som det skulle va särskild sorts vatten i. Dit gick Niss-Petter och drack. Han skulle liksom dricka brunn där, och det är nästan den källan, som var västa Pelnabro.

Av de namnsdagsverser som Niss-Petter skrev kom mor utanfö en dikt som var tillägnad Ant-Nissa här borta, Beata Abrahamsdotter. Mor fick den av Hilda. Hilda hade skrivit av den. Hon var sondotter till Ant-Nissa, och Ant-Nissa var hennes farmor. Beata hade fått dikten som flicka.

Ant-Nisses bodde i Sörgården, som Axel har nu. Den här Hilda är alltså Lass-Ant-Hilda, som blev gift med Vilner, och är syster till Gustav Lars, Gunnar Larssons i Spjutrum far, som var handlare i Spjutrum, liksom Gunnar

år 1811.

4375

Den uppgångne Solen så skön mot dig ler;
den önskar dig lycka och fröjder.

Den blickar så vänligt på jordlivet ner
från Himmelens saliga höjder.

Och dig vill jag önska allt gott utav Höjden
och att dina sorjer för evigt må fly,

och Himmelens sällhet meddela dig fröjden,
att glädjen må ökas med var morgon ny.

- När människans är i sin blomstrande vår,
då syns hon för världen att skina.

Jag vill henne likna vid blomstret som står
alltubi sin färging, det fina.

Men låt oss se efter hur snart det förgår
med blomstret på marken, det sköna.

Idag står det härligt och smyckar sin ång;
i morgon kanhända att Skördarn med tien det
fäller. -

Men ha vi då levat vår tid och så dant,

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

40

40

4375
att vi kan till Himmelen komma.
Där bliver det glädje för alla Guds barn,
och fröjdesom vilja de sjunga.
Men låt denna dagen påminna dig väl
så länge du här njuter livet
att samla dig skatter, som pryda din själ;
hon är dig är Trälsaren givet.
Den är dig så ädel så dyrbar och öm
Gud give henne rum i sitt rike,
för du har ingen dyrare ting i ditt liv
än att själen för evigt må frälsas.

~ Det var alltså namnsdagsversen. I detta sam-
manhang kan jag kanske också berätta om när
Ringberg tog bort den onde anden från Matt. Sara.
Matt. Sara var Matt. Lasses syster. Hon är om-
talad tidigare i dessa anteckningar. Hon blev gift med
en kar oppre vid gatan Le Lenstad, som hette Pelling-
en. Det är efter honom som den vägen heter Pelling-
gatan.

Men, när ⁴³⁷⁵ Kåll-Sara var ung och ogift, då blev hon besatt av en ond anda, om hur dans som det yttas. de se, kan jag inte berätta, men hon låg till sängs, när som Ringberg var hos henne.

Ringberg var präst här då. Det är han som sedan kom till Kålla, och som ligger begravd på gravfältet vid Kålla ödekyrka.

När Ringberg stod på höskeln i dörren till den kammaren, som hon låg i, sått Kåll-Sara upp i sin säng, och hon fick väl ögonen på honom strax.

"Du satan," sa hon till prästen.

"De ska va lyst," sa han.

"Du satan!" sa hon en gång till.

"De ska va lyst," sa Ringberg. - Han stod där i dörren. Med handen gjorde han också en åtbörd och pekade med ett finger.

"Du satan," sa hon som var sjuk.

"De ska va lyst, Sara," sa prästen, och vid det att han nu sa så för tredje gången, och nämnde

4375
henne vid namn, så föll hon ner mot kudden och
blev varmaktig.

Sen var prästen där en stund till, och han var i
ett annat rum i deras stuga. Innan han for hem gav
han Sara nattvarden, och hon blev frisk i järn.

Jag vet väl det, att om folk så säger den ene så
och den andre så. Min morfar, som ju minns Pelling-
a väl - det var sen hon blev gift med Pellingen som
Mått. Sara kallades Pellinga - han säger om henne
att "lite enfaldig det var hon alltid." Hon gick också
i kyrka och liggde lite, som det var så vanligt för
att inhys folket skulle jöna.

Den första bibeln, som de hade hemma "de va en
gämsel bibel, som häd val i loz räl." Min morfars
far, Anders Petter, var från den byn. Hon som var
farmor till morfar var död, och vid bouppteckning-
en efter henne - där var ju morfars med, och mor-
fars far fick bibeln där.

Nad det gäller bibeln, så var det sed för att "om

söndaga, da va han på båt⁴³⁷⁵ och "no båna va sa gö-
lik sa de böyd, på a ga at fjörka," då var det den
ordningen, att de skulle ha reda på var prästen
hade ingången, som de sa. Det stället tog en reda
på och läste.

Friket bodde, här i Fllebäck, för det mästa så,
att de var i ett stort rum, där det var ett fönster
åt öster, ett fönster emot väster, och så ett fönster på
gaveln. Där vid gavelnfönstret stod bordet. Där åt de
dagligen "och hade sin spis."

På det bordet låg bibeln om söndagarna.

Niss-Lars satt vid bordet och läste. Han "håd
engamot hemværon Galét på båt" och bibeln på
sjalotten, som var utbredd. Han läste efter van-
ligheten inte högt, utan lite för sej själv, lyst.

Runt omkring bordet satt pojkarna och spelte
kort. Det var Niss-Larses egna pojkar, och Ant-Nis-
ses pojkar, som var släkt med Niss-Larses, och
andra pojkar och drängar i byn. "då te rörgältn,

4375
då grä v; då had v et kehöl. Då kunde pojkarne inte
hantera kortleken ibland. Då rättade gubben dem
och sa för dem hur de skulle göra. Sen läste han
i järn.

Men det var detsamma "han lärd mig te skriv
a be, sé, den gåron." Han "had a gräf olvarst, a den fik
ja liny, op, a sa skrev han en bokstav utfo väs liny".
Sen skrev eleven raden ut med lika dana bok-
staver. Han lärde min morfar att skriva under så-
dana där sammankomster, som jag berättat om.
Utförandena är efter morfar.

- Det här skrev jag i vinkas, huvudsakligen i
februari månad. Min gamle morfar har sedan dess
slutat sina dagar. Han dog i april, och begravs den
19 april.

Stoppar. Hanna i Lönstorp och Tilda Göransson
har också lämnat, och likaså Johannes Alfred. Han
var inte så särskilt gammal.

Här har varit en ovanligt blid vinter, med

4375
tidig vår och en lång vacker sommar. Vi har
fått bra råg, vete och potatis. Sockerbetorna var
också vackra.

Det är på hösten nu. Här regnar för det
måsta om dagarna.

Gårdby den 9 november 1934

Lage Nilsson.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

46

46